

Prof. dr. sc. Thomas Sören Hoffmann, Sveučilište na daljinu (Fernuniversität) u Hagenu

Tehničko rješavanje problema nije dovoljno

Medicina treba biti svjesna da rješenja za probleme ne mogu biti samo tehnička. Stoga bih rekao da tehnički pristup nije dovoljan da omogući humanu budućnost. I tu je mogućnost pružanja bioetičkih, dobro promišljenih rješenja ili bioetičkih perspektiva kako bi naš budući život, naše postojanje, naša budućnost trebali izgledati

Razgovarala: **Ivana Tutić Grokša**

Prof. dr. Thomas Sören Hoffmann dobitnik je međunarodne godišnje nagrade „Fritz Jahr“ za istraživanje i promicanje europske bioetike za 2021. godinu. Doktorat znanosti stekao je u znanstvenom polju filozofije na Sveučilištu u Bonnu, a tijekom svog znanstveno-nastavnog rada često se bavio „međukulturalnom“ bioetikom (njem. *Kulturübergreifende Bioethik*), što je dovelo i do višestrukih suradnji s hrvatskim stručnjacima iz područja bioetike.

Razgovor s profesorom Hoffmannom proveden je neposredno nakon svečane dodjele nagrade „Fritz Jahr“ u prostorijama Fakulteta zdravstvenih studija u Rijeci, gdje se nalazi i Dokumentacijsko-istraživački centar za europsku bioetiku „Fritz Jahr“.

Prije svega, čestitke na nagradi „Fritz Jahr“ i za početak, kako ste saznali za rad Fritza Jahra?

Ne sjećam se točnog dana kada sam čuo za njega, ali mislim da je taj dan bio blizu datuma otkrića da je on prvi upotrijebio pojam „bioetika“. Otkriće da taj pojam nije nastao u sedamdesetim godinama prošlog stoljeća, nego desetljećima ranije, bilo je uzbudljivo. Mislim da sam vrlo brzo nakon tog otkrića i sam saznao za rad Fritza Jahra.

Koje su ideje imale naj snažniji utjecaj na vašu bioetičku karijeru i razmišljanja?

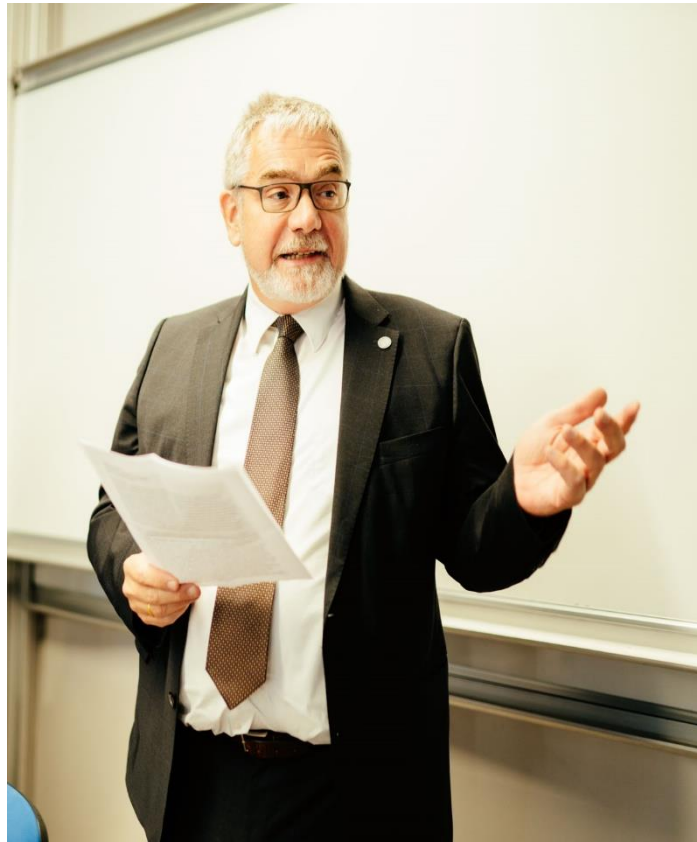
Moram Vam napomenuti da moje obrazovanje i početni akademski interesi nisu bili fokusirani na bioetiku, no kasnije su me zainteresirale bioetičke teme. 2003. godine predloženo mi je da budem suradnik na istraživačkom projektu na Sveučilištu u Bochumu financiranom od strane Njemačkog istraživačkog društva (eng. *German Research Society*). Ideja projekta bila je uočavanje poveznice između kulturalne pozadine i bioetike. Ja sam u taj projekt ušao s idejama koje sam već imao o filozofiji kulture, kulturalnim studijama i mogućnostima pronalaska nekih transcendirajućih aspekata kulture, npr. Idejom ljudskog dostojanstva i drugim aspektima koji izvire iz Kantove filozofije... Prethodno sam bio istraživač npr. Kantove filozofije prava i Hegelovog koncepta života. To je bila moja pozadina prilikom ulaska u polje bioetike. S tim klasičnim pristupom bioetičkim pitanjima, otkrio sam kroz taj projekt da postoje duboka pitanja o kulturalnim razlikama i utjecaju kulture na način razmišljanja bioetičara. Jedna od prvih ideja koje sam razvio u kontekstu spomenutoga je da kulturalne razlike nisu prisutne samo između Europe i Dalekog istoka, nego i unutar Europe.

Zašto baš jugoistočna Europa?

To je dovelo do ideje dolaska u jugoistočnu Europu i proučavanja situacije ovdje u odnosu na situaciju u Njemačkoj ili drugim dijelovima Europe, pronalaženja sličnosti i identiteta, ali i razlika. Bio sam vrlo impresioniran prvom konferencijom organiziranom u suradnji sa zagrebačkim kolegama 2004. u Dubrovniku. Pružila nam se prilika da okupimo ljude različitih kulturalnih pozadina, čak i one koji su ne tako davno bili u ratu. Ljudi iz Srbije, Bosne, Hrvatske... Imali smo ideju da istraživanje bioetike može pomoći u pronalaženju zajedničkog jezika i postizanju dijaloga. Impresivno je bilo da bi bioetika mogla pomoći u okupljanju osoba koje su imale nesretno iskustvo rata. Imamo mnogo razlika među europskim kulturama. I trebamo ih ozbiljno shvatiti. Prisutne su razlike između kršćanske i ne-kršćanskih religija, između pravoslavne i katoličke pozadine, između sekularnih i ne toliko sekularnih država... Sve navedeno održava se na bioetičko polje, ideju prava, ideju koja područja života mogu biti pokrivena pravnim konceptima... Sve te razlike važne su i za razumijevanje razmišljanja bioetičara, što je bila moja originalna motivacija za dolazak ovdje. I vrlo sam zadovoljan što sam imao tu ideju i što je to bio početak istraživanja, komunikacije i šireg dijaloga.

U tom kontekstu, mislite li da se u Europi, možda u Njemačkoj, bioetika prečesto svodi na medicinsku etiku?

Nažalost, u pravu ste. U većinu slučajeva bioetika se koristi da pruži brze odgovore, i to isključivo na medicinska pitanja. Ali bioetika je puno više od toga. Ja bih rekao da je to šteta. Na primjer, u Njemačkoj, glavni utjecaj na akademski način razmišljanja o bioetici dolazi iz anglosaksonskog svijeta. Stoga zaboravljamo na npr. stare ili njemačke tradicije koje imamo u filozofiji, koje nam mogu pomoći proširiti horizont značenja bioetike i njezinog položaja. Na primjer, koncept života, koji sam već spomenuo, važan je za ideje značenja dijalektike. Ukoliko se vratimo toj dubokoj ideji što je život, brzo dolazimo do točke gdje shvaćamo da bioetika, kao znanost o etici i životu, mora biti jasna oko toga što je život. A život nije nešto što može biti opisano samo kroz prirodne znanosti, on je mnogo više. Kulturni život, način na koji se izražavamo, kako živimo, kako razumijemo sami sebe... Sve to mora biti uključeno, mora biti integrirano u koncept života. Zato je anglosaksonski način razmišljanja o bioetici put prema promašenoj poanti.

A je li negdje u Njemačkoj ipak prihvaćeno šire shvaćanje bioetike, osim na Vašem fakultetu?

Da, rekao bih da ima osoba koje su zainteresirane za ovaj širi pristup. Uglavnom su to filozofi. Nažalost, rijetko liječnici. Oni žele brz i konstruktivan odgovor na pitanja – ako su dva izbora u liječenju, koji je ispravan? A naravno, nije jednostavno na taj način odgovoriti na teška pitanja.

Djelomično ste već odgovorili na sljedeće pitanje, no što je za Vas značenje „europske bioetike“?

Prije svega, „europska bioetika“ bi značila da ozbiljno prihvaćamo ideju bioetike kao etike povezana sa životom, što znači da trebamo raspraviti (kao što sam ja započeo) što ideja života podrazumijeva. Prije svog znanstvenog znanja ili razumijevanja biologije o tome što je život, moramo se prisjetiti da mi već razumijemo što je život jer smo mi sami živa bića, jer

sudjelujemo u životu u potpunosti i cijeli dan. Trebamo kombinirati to polazište i razumijevanje života i znanstveni koncept života. Eto, to je jedna od ideja koju bioetika treba shvatiti ozbiljno i raditi na njoj. Što se europskog aspekta bioetike tiče, potrebno je da proučimo našu europsku tradiciju filozofije, razmišljanja, kulture kao glavnih aspekata koji bi nam mogli pomoći pri boljem razumijevanju pojava. U današnjici bioetička pitanja nisu marginalna pitanja, nisu za neke specijaliste ili one koji nemaju što drugo raditi, one na marginama stvarnog života. To su glavna pitanja za našu kulturu, naše postojanje i budućnost čovječanstva.

Kako vidite budućnost europske bioetike?

Ne bih bio previše pesimističan, ali bih rekao da jesu prisutne neke prepreke u akademskim sistemima danas jer su previše orijentirani na tehničke načine rješavanja problema, tehnička rješenja pomoću tehničkih sredstava, što je već prisutno u medicini. No, ja ih rekao da to nije dovoljno jer medicina nije samo tehnika pomaganja živim bićima koja pate, nego bi trebala biti i način razumijevanja ljudskog postojanja. Medicina treba biti svjesna da rješenja za probleme ne mogu biti samo tehnička. Stoga bih rekao da tehnički pristup nije dovoljan da omogući humanu budućnost. I tu je mogućnost pružanja bioetičkih, dobro promišljenih rješenja ili bioetičkih perspektiva kako bi naš budući život, naše postojanje, naša budućnost trebali izgledati. Bit ćemo „prisiljeni“ vratiti se fundamentalnom bioetičkom razmišljanju umjesto samo tehničkom. Ako uzmemo pandemiju kao primjer, čini se da rješenje može biti ponuđeno samo od strane farmaceutske industrije, što je prava pogreška jer govorimo o ljudskim bićima koja su totalitet i imaju različite životne „razine“ koje moraju biti uvažene i usklađene. Zato nije dovoljno uzeti u obzir samo tjelesno postojanje i tjelesne mehanizme, koji mogu biti tretirani farmaceutskih sredstvima, jer se samo tako nikad neće doći do ljudskog postojanja.

Koji je najbolji način za podučavanje studenata o bioetici? Postoje li razlike u pristupu između različitih profesija?

Da, naravno, rekao bih da postoje razlike, ali bih dodao da treba postojati zajednički fokus. Naravno, ne može se svako pitanje uklopiti u svaku perspektivu. Ovisi kreće li se iz medicinskog pogleda na ljude, ili iz sociološkog, ili iz pravnog. Također, perspektiva bio-prava će u budućnosti postati važnija i od bioetike, rekao bih. Ali kako god bilo, potrebno je biti svjestan činjenice da postoje različiti pristupi i različite potrebe koje trebaju biti odgovorene. Svejedno, trebamo se truditi razviti zajedničko razumijevanje ljudskog postojanja. I to treba biti fokus pravnog, farmaceutske, medicinskog, teološkog ili bilo kojeg drugog pristupa. Rekao bih da je to kreativna perspektiva bioetike – razmišljanje i rad na takvoj perspektivi koja bi bila, prema mom mišljenju, kulturalno transcendentalna na neki način, ali uvažavajuća spram kulturalnih razlika. To znači da bismo trebali razviti dijalektičke vještine kako bismo povezali individualno i specifično s generalnim i univerzalnim.

Zaključno, što biste istaknuli kao svoje najveće profesionalno postignuće u bioetici?

Nisam siguran da sam imao previše postignuća, ali ponosan sam što sam otkrio značaj nekih vrlo bazičnih pitanja. Na primjer, pitanje intrinzične normativnosti života. To je vrlo bazično filozofsko pitanje i mnogi filozofi bi rekli da intrinzična normativnost ne postoji. Ja bih to pobio jer znam, iz ove perspektive, da mi ne možemo pobjeći životu, mi smo živa bića i znamo život iznutra, ne samo gledajući izvana. Naravno, pravi je izazov preispitivati ideju života iz pozicije subjektivnog sudjelovanja koju imamo u životu. I pokušao sam razviti implikacije te nove ideje i što bi bilo potrebno promijeniti u našem pristupu ideji života u odnosu na tzv. životne znanosti (eng. *Life sciences*), odnosno prirodne znanosti koje imaju objektivizirajući pogled na život. Svijest o integrativnosti ideje života te, rekao bih, afiniteta između ideje života i ideje razuma otvara mogućnosti za nove, zanimljive ideje. Rekao bih da je moje razumijevanje toga jedna od najvažnijih ideja koje sam imao tijekom svoje akademske karijere.

Možete li navesti još neke suradnje koje ste imali, što Vas je povezalo s Hrvatskom, osim konferencije koju ste naveli?

Ako se osvrnem na svoju akademsku karijeru, početak je bio kada sam kao vrlo mlad student u osamdesetima prvi put otišao u Dubrovnik i sudjelovao na predavanjima o filozofiji Nietzschea, koja je održavao srpski filozof Mihajlo Đurić zajedno s njemačkim filozofom Josefom Simonom. Ta predavanja bila su vrlo važna za stvaranje novog pogleda na Nietzschea koji nije ideološki, nego zasnovan na njegovim novootkrivenim i objavljenim tekstovima. Suradivao sam i s političkim filozofom iz Zagreba, profesorom Posavcem, čije ime Vam je poznato. On mi je jednog dana predložio da bih trebao stupiti u kontakt s njegovim zagrebačkim kolegom Antom Čovićem. To je bio početak suradnje na ljetnim školama i redovitim bioetičkim skupovima na otoku Lošinju. Poveznice s Hrvatskom su prvenstveno preko suradnji s filozofima, politozima, bioetičarima, no možda se kroz naredne godine ta slika promijeni suradnjom i u drugim disciplinama.

Kakve su perspektive, novi projekti?

Ta generalna pitanja su uglavnom najteža. No, tu je projekt koji smo započeli prije dvije godine o ideji integrativne bioetike, koja može i treba biti dodatno razvijena tijekom narednih godina. Imali smo već uspjeha sa izvozom, da se tako izrazim, te ideje u druge zemlje. Na primjer, ovo ljetno sam bio u Bugarskoj u posjeti kolegama, koji na Sveučilištu u Sofiji imaju program o integrativnoj bioetici. A ta suradnja je ukorijenjena ovdje i prisutne su mogućnosti za daljnji razvoj te ideje. S druge strane, nisam prorok, ali očekujem, optimističan sam, da možemo razviti nove perspektive iz filozofskih tradicija i primijeniti ih na stvarne probleme. A mi možemo pokazati svijetu kako ideja integrativne bioetike, razvijena ovdje u Hrvatskoj, može biti promišljena, plodonosna i korisna za naša vremena.

ANTERFILE

Nisam prorok, ali očekujem, optimističan sam, da možemo razviti nove perspektive iz filozofskih tradicija i primijeniti ih na stvarne probleme. A mi možemo pokazati svijetu kako ideja

integrativne bioetike, razvijena ovdje u Hrvatskoj, može biti promišljena, plodonosna i korisna za naša vremena.